

POSTANOWIENIE

Dnia 9 marca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania M. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o rentę socjalną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 marca 2012 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 12 maja 2011 r.,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 12 maja 2011 r. oddalił apelację M. K. od wyroku oddalającego jego odwołanie od decyzji pozwanego z 17 czerwca 2011 r., którą odmówiono mu prawa do renty socjalnej. Rozstrzygnięcie oparto na ustaleniu, że wnioskodawca nie jest całkowicie niezdolny do pracy. Podstawę prawną stanowił przepis art. 4 ust. 1 ustawy z 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej oraz art. 12 ust. 1 i 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano na podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c.

W zakresie pierwszej (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) istotne zagadnienie prawne ma dotyczyć odpowiedzi na pytania: 1. jakie środki dowodowe mogą być zgłaszane do udowodnienia okoliczności mających istotne znaczenie w sprawie o ustalenie prawa do renty socjalnej. Wyjaśnienia wymaga, czy w tego rodzaju sprawach, w

których decydująca jest kwestia ewentualnej całkowitej niezdolności do jakiegokolwiek pracy, oprócz opinii biegłego sądowego określonej specjalności, dopuszczalne jest przeprowadzenie dowodu z przesłuchania świadków na okoliczności funkcjonowania ubezpieczonego w życiu społecznym, rodzinnym, zawodowym. Odpowiedzi wymaga, jaką rolę dowodową w sprawie o ustalenie prawa do renty socjalnej, o którą ubiega się osoba ze schorzeniem neurologicznym ma zeznanie członków rodziny i zeznanie lekarza prowadzącego. Sąd Apelacyjny uznał, iż przeprowadzenie tych dowodów jest bezprzedmiotowe i że oceny takiej może dokonać jedynie biegły odpowiedniej specjalności. Zdaniem wnoszącego skargę kasacyjną pogląd Sądu Apelacyjnego jest niezasadny. Biegły w sprawie o ustalenie prawa do renty socjalnej powinien dysponować pełnym materiałem do wydania opinii. Przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków, odebranie od biegłego ustnych wyjaśnień złożonej opinii i następnie przeprowadzenie uzupełniającego dowodu z opinii biegłego w sprawie lub biegłych różnych specjalności oceniających zachowanie i funkcjonowanie ubezpieczonego wynikające z zeznań świadków w odniesieniu do jego zdolności intelektualnych, psychofizycznych i motorycznych do pracy stanowić może dopiero podstawę zastosowania przepisów art. 4 ust. 1 ustawy z 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej w związku z przepisem art. 12 ust. 1 i ust. 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS; 2. jaka jest rola Sądu w sprawie o ustalenie prawa do renty socjalnej w sytuacji działania ubezpieczonego bez profesjonalnego pełnomocnika. Wyjaśnienia wymaga, czy w tego rodzaju sprawach, w których decydująca jest kwestia ewentualnej całkowitej niezdolności do pracy do jakiegokolwiek pracy wobec zmiany treści przepisu art. 232 k.p.c. i uchyleniu z mocą obowiązującą od 1 lipca 1996 r. przepisu art. 3 § 2 k.p.c. dokonanych ustawą z 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego (...) oraz obecnego brzmienia wskazanego przepisu i wobec zmiany treści przepisu art. 212 zdanie 2 k.p.c. dokonanej ustawą z 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego, dopuszczalne jest w sytuacji braków w dokumentacji medycznej przeprowadzenie przez Sąd niewskazanego przez ubezpieczonego dowodu z opinii biegłego lub biegłych innej specjalności w celu ustalenia możliwości funkcjonowania ubezpieczonego w życiu zawodowym. Odpowiedzi wymaga, jaką

rolę dowodową w sprawie o ustalenie prawa do renty socjalnej ma Sąd i czy winien dopuścić niewskazany przez ubezpieczonego dowód z opinii biegłego lub biegłych innej specjalności, jeżeli z opinii biegłego powołanego w sprawie wynika, iż nie dysponował on pełną dokumentacją medyczną. Sąd Apelacyjny nie dopuścił z urzędu dowodu z opinii biegłego lub biegłych innej specjalności pomimo, iż z opinii biegłego w sprawie wynikało, iż nie dysponował on pełną dokumentacją medyczną. Zdaniem wnoszącego skargę kasacyjną wobec braku pełnej dokumentacji medycznej i określonego zachowania się ubezpieczonego w następstwie posiadanego schorzenia, przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego lub biegłych innej specjalności oceniających zachowanie i funkcjonowanie ubezpieczonego wynikające z jego zdolności intelektualnych, fizycznych, psychofizycznych i motorycznych do pracy stanowić może dopiero podstawę zastosowania przepisów art. 4 ust. 1 ustawy z 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej w związku z art. 12 ust. 1 i ust. 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS.

W zakresie drugiej podstawy przedsądu (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.) wskazano na potrzebę wykładni przepisów budzących poważane wątpliwości i rozbieżności w orzecznictwie sądów, a to art. art.: 5, 212 zdanie drugie, 227, 232 zdanie drugie, 278 § 1, 286 k.p.c. oraz art. 6 k.c., i tym samym konieczności wyjaśnienia charakteru pisemnej opinii biegłego w sprawie o ustalenie prawa do renty socjalnej, a co za tym idzie dopuszczalności i zakresu innych środków dowodowych, ciężaru dowodu w tego rodzaju sprawach oraz dopuszczalności działania Sądu z urzędu, zakresu niezbędnych pouczeń ubezpieczonego, w tym pouczeń, co do czynności procesowych oraz celowości ustanowienia pełnomocnika. Potrzebę wykładni wskazanych wyżej przepisów w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych (w tym w sprawach o ustalenie prawa do renty socjalnej) uzasadnia istnienie poważanych wątpliwości ich dotyczących. Wskazane przepisy wywołują rozbieżności w orzecznictwie Sądów, czego przykładem są m.in. orzeczenia: wyroki Sądu Najwyższego w sprawach o sygnaturach: V CSK 360/06, I UK 64/10, I CR 140/69, II CKN 656/97, I UK 356/07, I UK 3/09, III UK 130/06, I UK 230/10 (*zapewne I UK 230/09*), II UKN 260/97, II UK 399/09, II PK 122/09, II UK 1/09, II UKN 131/97, I PKN 20/99, III UK 144/05, II UKN 701/100 (*zapewne II UKN 701/00*), II UKN 585/00, II UKN 266/01, II UK 106/09, I UK 138/09, II UK 277/04, II UKN

288/97, II UKN 45/97, III CKN 6/9 (*zapewne III CKN 6/96*), I CKU 45/96, II UKN 182/98, II UKN 246/96 (*zapewne II UKN 246/98*), II UKN 33/00, I CKN 233/98 (*zapewne I CKN 223/98*) oraz wyroki kilku Sądów Apelacyjnych (*przy czym chodziłoby zapewne o wyrok Sądu w Katowicach z 11 maja 1993 r. - a nie z 11 czerwca 1993 r. – I ACr 236/93 oraz o wyrok Sądu w Szczecinie z 6 listopada 2007 r., - a nie z 8 listopada 2007 r. – III AUa 529/07, według Lex Omega*). Przykładowe orzeczenia Sądów odmiennie oceniają charakter pisemnej opinii biegłego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych i możliwość dopuszczania w tych sprawach innych dowodów również przez Sąd. Rozbieżności w orzecznictwie Sądów oraz potrzebę wykładni budzi także kwestia zakresu działania Sądu z urzędu w tego rodzaju sprawach, zakresu pouczeń o czynnościach procesowych ubezpieczonego działającego bez profesjonalnego pełnomocnika oraz potrzeby zwracania przez Sąd uwagi osobie ubezpieczonej na celowość ustanowienia pełnomocnika procesowego także z urzędu. Dokonane zmiany ustawodawstwa, wprowadzenie zasady kontradyktoryjności i odpowiedzialności stron za przebieg sprawy nie może pozostawać bez wpływu na konieczność wyjaśniania przez Sąd Najwyższy zagadnień określających zasady współdziałania Sądu z ubezpieczonym w celu zapewnienia ochrony zagwarantowanej Konstytucją i równości stron w procesie, zwłaszcza w kontekście działania w sprawach ubezpieczeniowych po drugiej stronie wyspecjalizowanego organu.

Skarga jest też oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), gdyż zaskarżone orzeczenie „rażąco narusza przepisy postępowania wskazane w niniejszej skardze kasacyjnej, które to naruszenie miało istotny wpływ na wynik sprawy. Sąd Apelacyjny pominął część zgromadzonego materiału dowodowego i niezasadnie uznał, że opinia biegłego w sprawie stanowi jedyny dowód i przesłankę do ustalenia prawa wnioskodawcy do renty socjalnej z tytułu całkowitej niezdolności do jakiegokolwiek pracy. Sąd Apelacyjny pominął materiał dowodowy zgromadzony w sprawie, tj. wyjaśnienia wnioskodawcy o: decyzji Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie o przyznaniu pomocy społecznej w formie renty socjalnej wobec stwierdzenia przez ten organ całkowitej niezdolności do pracy wnioskodawcy oraz ustaleniu prawa do zasiłku pielęgnacyjnego celem częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia wnioskodawcy opieki i pomocy innej

osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji, posiadanych kwalifikacji, wykształceniu, możliwościach zarobkowych, decyzji Miejskiego Urzędu Pracy o przyznaniu wnioskodawcy statusu bezrobotnego bez prawa do zasiłku dla bezrobotnych. Pominięcie wskazanego materiału dowodowego doprowadziło w sposób oczywisty do nieprawidłowych rozważań prawnych Sądu Apelacyjnego i oceny całkowitej niezdolności wnioskodawcy do jakiegokolwiek pracy. Ostateczna ocena czy wnioskodawca jest całkowicie niezdolny do pracy w zakresie dotyczącym naruszenia sprawności organizmu musi uwzględniać inne elementy, niż jedynie opinia biegłego w sprawie. Ocena taka winna uwzględniać zwłaszcza poziom i rodzaj wykształcenia wnioskodawcy, możliwości zarobkowania w zakresie posiadanych kwalifikacji, możliwość podjęcia pracy biorąc pod uwagę m.in.: wiek, predyspozycje psychofizyczne, motoryczne. Sąd Apelacyjny oceny takiej nie dokonał ograniczając się w uzasadnieniu swego wyroku wyłącznie do stwierdzenia, że skoro wnioskodawca pracował okresowo i ukończył studia, to nie jest całkowicie niezdolny do pracy, nie odnosząc się i nie wyjaśniając dlaczego wnioskodawca już nie pracuje. Na jakiej podstawie Sąd Apelacyjny ocenił zdolności intelektualne wnioskodawcy, wobec braku w tym zakresie opinii biegłego określonej specjalności?

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wskazane wyżej podstawy nie spełniają się jako przesłanki przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c.

Pierwsza, z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., gdyż istotne zagadnienie prawne sprowadza do zwykłej wykładni prawa i jego zastosowania w konkretnej sprawie. Odpowiedź na pytanie o prowadzenie postępowania dowodowego wynika z prawa procesowego. Oczywistym jest wszak to, że przedmiotem dowodu są fakty mające dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie (art. 227 k.p.c.), jak i to, że Sąd pomija środki dowodowe, jeżeli okoliczności sporne zostały już dostatecznie wyjaśnione lub jeżeli strona powołuje dowody jedynie dla zwłoki (art. 217 § 2 k.p.c.). Wykracza to poza potrzebę argumentacji, gdyż postawiona kwestia nie stanowi istotnego zagadnienia prawnego. Taki sam mankament ma druga kwestia ujęta pod

hasłowym odwołaniem się do istotnego zagadnienia prawnego, gdyż przedstawiana argumentacja może składać się na podstawę przysądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., natomiast nie stanowi istotnego zagadnienia prawnego, albowiem sąd może dopuścić dowód z urzędu (art. 232 zdanie drugie k.p.c.), nawet gdy strona działa z profesjonalnym pełnomocnikiem. Sprawa o rentę socjalną nie rządzi się w tym zakresie szczególnymi (odmiennymi) regułami postępowania. Natomiast ocena zaniechania określonego postępowania dowodowego i jego znaczenia dla rozstrzygnięcia nie jest przedmiotem przesłanki przysądu z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.

W zakresie drugiej podstawy przysądu, z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., przytoczenie kilkudziesięciu wyroków nadawałoby walor tej podstawie przysądu, gdyby wpierw konkretnie i jednoznacznie wskazano, który z wymienionych przepisów powoduje wątpliwości w wykładni i dlaczego. Wniosek zbyt ogólnie odwołuje się do wątpliwości w wykładni, bowiem czym innym jest odmienna ocena „charakteru pisemnej opinii biegłego” w konkretnej sprawie i czym innym podstawa przysądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Przedmiotem zainteresowania tej podstawy przysądu jest sam przepis a nie jego zastosowanie w konkretnej sprawie. Wniosek powinien więc wykazać jakie sprzeczne normy wynikają z wykładni tego samego (konkretnego) przepisu prawa. Wszak nie jest niczym odkrywczym, że opinia biegłego nie jest dowodem wiążącym i podlega kontroli stron oraz sądu, który nie musi na niej poprzestać. Kumulacja kilku przepisów procedury cywilnej i zestawienie kilkudziesięciu wyroków Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych nie wystarczą, jeżeli wpierw we wniosku nie zostanie precyzyjnie i jednostkowo w odniesieniu do konkretnego przepisu, jurydycznie wykazane, że istnieje potrzeba jego wykładni, gdyż budzi poważane wątpliwości lub rozbieżności w orzecznictwie. Wniosek odwołuje się do podstawowych przepisów procedury cywilnej, a tu istnieje już określona analiza doktrynalna (komentarze, publikacje i opracowania naukowe) oraz jurydyczna. Różne tezy orzeczeń Sądów wynikają ze stosowania prawa i mogą mieścić się w granicach jego wykładni. Jeżeli więc choćby któreś z tych orzeczeń składa się na rozbieżność orzecznictwa w zakresie wykładni konkretnego przepisu, to wniosek wyraźnie powinien to wskazać i wykazać potrzebę wykładni konkretnego przepisu (a nie kumulację kilku przepisów). Wniosek poprzestał na

samym zestawieniu niemałej ilości wyroków (*i nie do wszystkich podań prawidłowe daty lub sygnatury*).

Trzecia podstawa nie wykazuje, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.). Skarga przysługuje od prawomocnego wyroku i na etapie przedsądu nie ocenia się podstaw kasacyjnych, gdyż wniosek o przyjęcie skargi ma samodzielnie i odrębnie od tych podstaw wykazać, że jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁴ § 1 pkt 2 i § 2 k.p.c. w związku z art. 398⁹ § 1 k.p.c.). Innymi słowy brakujących elementów tej przesłanki przedsądu nie zastępuje odwołanie się do podstaw kasacyjnych. Zasadne podstawy kasacyjne mogą prowadzić do uwzględnienia skargi (*a contrario* z art. 398¹⁴ k.p.c.), jednak w szczególnej podstawie przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. chodzi o wykazanie, że skarga jest aż oczywiście uzasadniona. Analiza tej podstawy powinna więc bez wątpliwości prowadzić do wniosku o naruszeniu prawa i jego oczywistym wpływie na rozstrzygnięcie sprawy. Tymczasem w podstawie przedsądu wniosek w ogóle nie odwołuje się i nie zarzuca naruszenia prawa materialnego. To prawo w pierwszej kolejności decyduje jak znaczenie ma naruszenie przepisów postępowania (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). Brak jest też wskazania (odrębnie od podstawy kasacyjnej), które przepisy prawa procesowego zostały naruszone. Taka wadliwość ma znaczenie w ocenie podstaw kasacyjnych, gdyż te ocenia się tylko w granicach zarzutów naruszenia przepisów (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), zatem tym bardziej reguła ta obowiązuje w ocenie podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., która tak jak już zauważano powinna samodzielnie i odrębnie od podstaw kasacyjnych wykazać naruszenie przepisów procesowych lub materialnych.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398⁹ § 2 k.p.c.